

Tárgy: indítvány jogszabály megsemmisítésére

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. § b) pontja és 37. §-a alapján indítványozom, hogy a T. Alkotmánybíróság állapítsa meg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 47/A. § (1) bekezdés 2. fordulatának, valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 47/C. § (2) bekezdés 1. mondatának alkotmányellenességét, és semmisítse meg e hivatkozott rendelkezéseket, mivel azok a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 54. § (1) és (2) bekezdésébe, 8. § (1) és (2) bekezdésébe, valamint 55. § (1) bekezdésébe ütköznek.

Az indítvány indokai a következők.

1. Az emberi méltósághoz való jog sérelme

1.1.

Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alapján „a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani”.

Az Alkotmánybíróság 144/2008. (XI. 26.) AB határozatában kimondta, hogy „az emberi méltósághoz való jogból következik, hogy az elítélteknek lehetőséget kell biztosítani a rehabilitációra, arra, hogy jogsértés nélkül helytálljanak egy szabad társadalom feltételei között. A reszocializáció pedig megköveteli, hogy az arra objektív szempontok alapján érdemesült elkövető számára egy későbbi, büntetéstől mentes életvitel feltételeit a jog megteremtse. Ez nem csupán a terhelt érdeke, hanem a társadalomé is.” (III. 2. 1. pont)

A Btk. 47/A. § (1) bekezdése értelmében „életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja”.

A Btk. 47/C. § (2) bekezdése értelmében „nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik”.

Az ezen két rendelkezés által alkalmazható büntetést a jogirodalom tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésnek (röviden: tész) nevezi. A tész alkalmazásával kizárt annak a reszocializációs követelménynek az érvényesülése, amelyre az Alkotmánybíróság idézett határozatában hivatkozott, vagyis a jogalkotó nem teremti meg annak a lehetőségét, hogy az erre esetleg évtizedek múltán érdemesült bűnelkövető rehabilitálása megtörténjék. Ennek következtében sérül a tészre ítélték emberi méltósághoz való joga.

1.2.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés alkotmányosságának, valamint ezzel kapcsolatban az emberi méltósághoz való jog sérelmének vizsgálatát 1977-ben elvégezte a német alkotmánybíróság. A bíróság – mivel Németországban csak kegyelem útján volt lehetőség az életfogytig tartó szabadságvesztésből való szabadulásra – megállapította, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányosságának vizsgálata – különösen a német alkotmány 1. § (1) bekezdésében foglalt élethez és emberi méltósághoz való jogra, valamint a jogállamiság kritériumára tekintettel – rámutatott, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés emberi méltóság kritériumának megfelelő végrehajtása csak akkor biztosított, amennyiben az arra ítélt konkrét és alapjaiban ténylegesen is realizálható reménnyel rendelkezik szabadságának későbbi időpontban való visszanyerésére. Amennyiben az elítélt személyiségének változására tekintet nélkül a szabadulásra való minden reményét feladni

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.
1242 Budapest, Pf. 317.
Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327
helsinki@helsinki.hu
www.helsinki.hu

kényszerül, az emberi méltóság lényege szenved sérülést.¹ Önmagában a kegyelem lehetőségének biztosítása nem jelent megfelelő szabályozást.

A hazai szabályozás annyiban megfelel a német alkotmánybíróság által a vizsgálat körébe vont német szabályoknak, hogy a feltételes szabadságra bocsátás elítélés kori kizárása esetén a fogvatartottnak csupán egyéni kegyelem adása révén van lehetősége a büntetésből való szabadulásra. Ez pedig – a fentiek értelmében- nem jelent konkrét és realizálható reményt a szabadulásra, emiatt sérti az emberi méltósághoz való jogot, alapvető jog lényeges tartalmát korlátozza, ezért alkotmányellenes.

1.3. Fentiekből egyúttal az is következik, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés összeegyeztethetetlen az Alkotmány 54. § (2) bekezdésével is, mivel a szabadulásra és reszocializációra való bármely remény hiányában az elítélt a büntetés végrehajtásának tárgyává degradálódik, aminél fogva a tész a megalázó büntetés tilalmába is ütközik.

2. Egyéb jogok sérelme

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása fogalmilag kizárja számos, az Alkotmányban garantált alapjog, elsősorban értelemszerűen az Alkotmány 55. § (1) bekezdésében foglalt személyes szabadsághoz való jog érvényesülését. Ezen jogok korlátozására csak törvényben, a szükségességnek és az arányosságnak megfelelően kerülhet sor, mivel az Alkotmány 8. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. A 8. § (2) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.

A 66/1991. (XII. 21.) AB határozat kimondta, hogy a törvényben meghatározott okból és eljárásban való szabadságkorlátozás is lehet alkotmányellenes: „A személyes szabadság alkotmányos alapjogát törvény – a büntető jogszabály – az Alkotmány megengedő rendelkezése folytán [55. § (1) bekezdés] korlátozhatja. A személyes szabadságnak jogszerű (törvényes) elvonása is okozhat alaptalan sérelmet. Az egyes korlátozó rendelkezések csak akkor fogadhatók el alkotmányosnak, ha az általuk elérni kívánt és alkotmányosan elismert célhoz képest a korlátozás szükségszerű és arányos.”

Kérdés tehát, hogy a tész által megvalósított korlátozás mennyiben szükséges, illetve arányos. Ez a büntetési célok mentén vizsgálható.

A Btk. megfogalmazásában „A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.” (37. §)

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 19. §-a szerint „a szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”.

A fentiek alapján a büntetés célja kettős: egyrészt szolgálja a speciális, másrészt a generális prevenciót. A speciális prevenció tekintetében a büntetés célja szintén kettős: egyrészt az elkövető ártalmatlanná tétele, másrészt reszocializációja. Ezek azt a célt szolgálják, hogy a konkrét elkövetőre hatva (negatív és pozitív irányban) érjék el, hogy ne kövessen el további bűncselekményt. A generális prevenció szintén kétirányú hatást

¹ Bei der Prüfung der Verfassungsmäßigkeit der lebenslangen Freiheitsstrafe hat sich insbesondere unter dem Gesichtspunkt des Art. 1 I GG und des Rechtsstaatsprinzips gezeigt, daß ein menschenwürdiger Vollzug der lebenslangen Freiheitsstrafe nur dann sichergestellt ist, wenn der Verurteilte eine konkrete und grundsätzlich auch realisierbare Chance hat, zu einem späteren Zeitpunkt die Freiheit wiedergewinnen zu können; denn der Kern der Menschenwürde wird getroffen, wenn der Verurteilte ungeachtet der Entwicklung seiner Persönlichkeit jegliche Hoffnung, seine Freiheit wiederzuerlangen, aufgeben muß. (C. III. 4. pont)

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.
1242 Budapest, Pf. 317.
Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327
helsinki@helsinki.hu
www.helsinki.hu

fejt ki annak érdekében, hogy a társadalom tagjai ne kövessenek el bűncselekményt. Ezek közül a generális prevenció pozitív oldala az állampolgárok jogtudatának erősítése, negatív oldala pedig az elrettentés.

2.1.

Az elkövető ártalmatlanná tétele újabb bűncselekmény elkövetése érdekében szükséges és kívánatos cél. Álláspontom szerint azonban szükségtelen alapjog-korlátozást eredményez a tész bevezetése, illetve fenntartása, mert nem indokolható az a korlátozás, amely az elítéltet kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből is.

A büntetőjog ultima ratio jellegéből, valamint a konkrét esetben alkalmazandó legenyhébb büntetés követelményéből következik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés szükségtelensége is az ártalmatlanná tétel tekintetében. Az ártalmatlanná tétel – mint adott esetben szükséges büntetési cél – megvalósítható a feltételes szabadságra bocsátás kizárása nélkül is. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt határozatlan ideig tartó büntetéséből csak akkor szabadulhat, ha a bv. bíró feltételesen szabadságra bocsátja, amely lehetőséget jelent és nem alanyi jogot. A végrehajtás során nem megfelelő magatartást tanúsító, továbbá az esetleges prognosztika alapján veszélyesnek minősített fogvatartott ártalmatlanná tételére tehát a lehetőség ugyanannyira marad meg a feltételes szabadságra bocsátás elvi lehetőségének megadásával, mint annak kizárásával. Az ártalmatlanná tétel tehát a tész esetében nem igazolható, szükségtelen korlátozást jelent.

A szankció melletti hipotetikus érvként felmerülhet a társadalom védelmére való hivatkozás is. E tekintetben azt kell vizsgálni, hogy az elkövetők esetében lehetséges-e olyan életkor vagy fizikai állapot, amikor a visszaesés esélye olyan alacsony lesz, amely szükségtelenné teszi a jogkorlátozást. Álláspontom szerint semelyik bíró vagy szakértő nincs abban a helyzetben, hogy adott esetben ötven-hatvan évre, vagy esetleg annál hosszabb időre is prognosztizálni tudja: valamely, bűncselekményt elkövető személy ennyi idő múltán is veszélyes lesz a társadalomra, ráadásul oly mértékben, hogy a legsúlyosabb büntetőjogi szankcióval kell az államnak reagálnia erre a veszélyre.

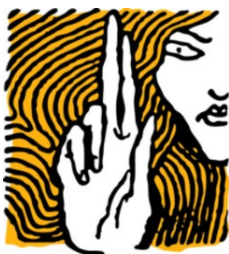
2.2.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés esetében a büntetés egyik legfontosabb célja, az elkövető reszocializációja fogalmilag kizárt. Ez a büntetés tehát az elítéltet pusztán a végrehajtás tárgyává degradálja, és lemond a kontinentális büntetés-végrehajtási rendszerek alapvetéséről, hogy az ember jobbítható, megjavítható. E pesszimista szemlélet miatt fel sem merül, nem értelmezhető a reszocializáció, mint szükséges büntetési cél vizsgálata. Éppen amiatt szükséges a tész alkotmányellenességének kimondása, hogy a reszocializáció mint büntetési cél megvalósulhasson, melyet a fentiek alapján az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból, mint anyajogból levezett alapjogként határozott meg, amelynek korlátozása esetében tehát a szükségesség-arányosság tesztje alkalmazandó.

2.3.

A pozitív generális prevenció – bár explicite nem szerepel a törvényben – a jogirodalom szerint mégis szükséges büntetési cél. A tész aránytalansága egyrészt abban mutatkozik meg, hogy az állampolgárok számára önmagában a határozatlan életfogytig tartó szabadságvesztés is képes lehet annak az üzenetnek a közvetítésére, hogy a társadalmi rendben az emberi élet megsértése számít a legsúlyosabb bűncselekménynek. Hozzá kell tenni azonban, hogy a hazai szabályozásban annyira tág körben vonta meg a jogalkotó azon bűncselekmények körét, amelyek elkövetése esetén életfogytiglan, illetve tész alkalmazható, hogy felmerül a kérdés: valóban célja volt-e ezzel a társadalom tagjai számára ezen – a generálprevenció érdekében felmerült – értékek közvetítése (pl. visszaélés kábítószerrel). A jogalkotó egyetlen egy olyan esetet sem határozott meg, amikor tész alkalmazható lenne, életfogytiglan pedig nem, és vice versa, ezzel erősítve azt, hogy nem közvetít ilyen értékeket. Ha jogalkotó szándékában is lett volna ilyen értékek közvetítése, arra vonatkozó kutatás nem áll rendelkezésre, amely bizonyítaná a tész kiemelkedő hatását a jogtudat erősítésében az életfogytig tartó szabadságvesztéssel összehasonlítva.

2.4.

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.
1242 Budapest, Pf. 317.
Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327
helsinki@helsinki.hu
www.helsinki.hu

Az elrettentés is olyan büntetési cél, amely, bár szükséges, mégsem létezik olyan empirikus kutatás, amely igazolná eredményességét a tész esetében az életfogytig tartó szabadságvesztéshez képest. Különösen igaz ez akkor, ha azokra a kutatásokra gondolunk, amelyek nem a büntetések súlyosságát, hanem azok elkerülhetetlenségét határozzák meg, mint az elkövetőket elsősorban befolyásoló tényezőt. Az életfogytig tartó szabadságvesztés esetében továbbá a feltételes szabadságra bocsátás nem jog, hanem lehetőség, amely miatt – vélhetően – nem gyakorol lényegesen kisebb elrettentő hatást az elkövetőre. Fentiek értelmében a tész által okozott jogkorlátozás szükségessége és arányossága sem igazolható.

3. Pönológiai érvek

A hosszú tartamú szabadságvesztést a nemzetközi szakirodalom általában 5-10 évnél hosszabb ideig tartó fogvatartásként ismeri, az Európa Tanács Rec (2003) 23 számú ajánlása szerint hosszú tartamú az ötévit meghaladó szabadságvesztés. A magyar terminológiában hosszú tartamú a 15 évnél hosszabb ideig tartó szabadságvesztés.

Pszichológiai kutatások szerint a szabadságvesztésnek általában rendkívül káros hatása van a személyiség fejlődésére, különösen igaz ez a hosszú tartamú szabadságvesztésre. A prizonizáció során végbemenő szelf-mortifikáció során a fogvatartott személyisége súlyos károsodásokat szenved, amelyeket adott esetben a szabadulásra való felkészülés, valamint az utógondozás során lehet csökkenteni. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében ezek a fázisok szükségszerűen kizártak, ami azt eredményezi, hogy esetükben a személyiség a bebörtönzéssel járó börtönártalmak miatt más szinten stabilizálódik, és ez életük végéig nem változik: a törvény lehetőséget sem ad az ember nembeli lényegének, személyiségének kibontakoztatására, még akkor sem, amikor a jogkorlátozás szükségtelenné válik.

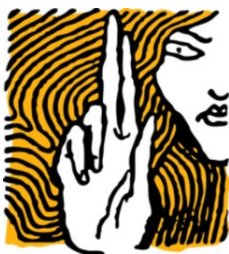
4. Nemzetközi összehasonlító jogi érvek

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés Európában különösen súlyos büntetésnek számít, amelyet csupán néhány ország alkalmaz. Magyarországon kívül Angliában és Walesben képzelhető el a feltételes szabadságra bocsátás elítélés kori kizárása Európában. Hollandiában is létezik hasonló jogintézmény, azonban itt a kegyelem adására más szabályok vonatkoznak, mint hazánkban. A többi európai ország elzárkózik a tész alkalmazásától, legtöbbjük határozatlan ideig tartó szabadságvesztést szab ki legsúlyosabb büntetésként, ahol a 25 éves legkorábbi feltételes szabadságra bocsátási időpont már hosszúnak számít, a nyugat-európai államok többsége 15 év körül határozza meg a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját. Több ország egyáltalán nem alkalmaz határozatlan ideig tartó szabadságvesztést. A tészt szintén használó 55 milliós Angliában és Walesben az elmúlt években 28-30 fő töltötte tényleges életfogytig tartó szabadságvesztését, Magyarországon jelen pillanatban 13 fő. Az Európa Tanács Rec (2003) 22 számú ajánlás 4.a. pontja kimondja, hogy a „jogszabályoknak minden fogvatartott – beleértve az életfogytig tartó szabadságvesztést töltőket is – számára elérhetővé kell tenniük a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.”²

Az Európa Tanács Rec (2003) 23 számú ajánlásában alapelvi szinten fogalmazza meg, hogy az életfogytig tartó és hosszú tartamú szabadságvesztés-büntetés célja – többek között – a fogvatartottak lehetőségeinek erősítése annak érdekében, hogy integrálódni tudjanak társadalomba és szabadulásuk után törvénytisztelő életmódot tudjanak folytatni. (2. pont) Ennek az elvnek a hazai szabályozás koncepcionálisan sem felel meg.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Kafkaris v. Cyprus ügyben hozott 2008. február 12-i ítéletében összefoglalta az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos alapelveit, tekintettel az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkében megfogalmazottakra. E cikk szerint „senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni”. Ítéletének 97. bekezdésében a Bíróság kimondta, hogy életfogytig

² 4.a. In order to reduce the harmful effects of imprisonment and to promote the resettlement of prisoners under conditions that seek to guarantee safety of the outside community, the law should make conditional release available to all sentenced prisoners, including life-sentence prisoners.

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 36-38. I/12.
1242 Budapest, Pf. 317.
Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327
helsinki@helsinki.hu
www.helsinki.hu

Magyar Helsinki Bizottság

tartó szabadságvesztés alkalmazása felnőtt elkövetővel szemben önmagában nem ellentétes az Egyezmény 3. vagy bármely egyéb cikkével. Ezzel párhuzamosan viszont azt is kimondta, hogy a Bíróság álláspontja szerint egy olyan életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazása, amelynél az ítéleti idő korlátozása kizárt, felveti a 3. szakaszba ütközés lehetőségét. A korlátozhatóság vizsgálatánál a konkrét esetben azt kell megvizsgálni, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltnek van-e bármilyen lehetősége a szabadulásra.³

A hazai szabályok szerint ez kizárt, a térszövből szabadulni nem lehet. Ez pedig felveti annak komoly lehetőségét, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre vonatkozó szabályok nem pusztán alkotmányellenesek, hanem az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkét is megsértik.

Tisztelt Alkotmánybíróság!

Fenti érvek alapján indítványozom, hogy a T. Alkotmánybíróság állapítsa meg a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 47/A. § (1) bekezdés 2. fordulataának, valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 47/C. § (2) bekezdés 1. mondatának alkotmányellenességét, és semmisítse meg a hivatkozott rendelkezéseket.

Budapest, 2009. március 5.

dr. Pardavi Márta
társelnök
Magyar Helsinki Bizottság

³ 97. The imposition of a sentence of life imprisonment on an adult offender is not in itself prohibited by or incompatible with Article 3 or any other Article of the Convention (see, *inter alia*, among many authorities, *Kotälla v. the Netherlands*, no. 7994/77, Commission decision of 6 May 1978, Decisions and Reports (DR) 14, p. 238; *Bamber v. the United Kingdom*, no. 13183/87, Commission decision of 14 December 1988; and *Sawoniuk v. the United Kingdom* (dec.), no. 63716/00, ECHR 2001-VI). At the same time, however, the Court has also held that the imposition of an irreducible life sentence on an adult may raise an issue under Article 3 (see, *inter alia*, *Nivette v. France* (dec.), no. 44190/98, ECHR 2001-VII; *Einhorn*, cited above; *Stanford v. the United Kingdom* (dec.), no. 73299/01, 12 December 2002; and *Wynne v. the United Kingdom* (dec.), no. 67385/01, 22 May 2003).

98. In determining whether a life sentence in a given case can be regarded as irreducible the Court has sought to ascertain whether a life prisoner can be said to have any prospect of release.